

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L2@regeringskansliet.se.

Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36)

Er ref: Ju2021/01883

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Stockholms län (Länsstyrelsen) har följande synpunkter på utredningens förslag.

- Länsstyrelsen avstyrker förslaget om en ny statlig myndighet och föreslår att de tänka arbetsuppgifterna för en sådan myndighet i stället hanteras av en ansvarig länsstyrelse. Länsstyrelsen förordar att Länsstyrelsen i Stockholm tilldelas uppdragen.
- Länsstyrelsen anser inte att det behöver regleras vilken information som lämnas om uppdraget till en ställföreträdare innan denne förordnas som ställföreträdare.
- Länsstyrelsen anser det behöver regleras när ställföreträdare ska få arvode.
- Länsstyrelsen anser att Skatteverket bör vara registeransvarig myndighet för det nationella ställföreträdarregistret och att uppgifterna bör tas in i folkbokföringen.

I övrigt tillstyrker Länsstyrelsen utredningens förslag, men vill lämna följande kommentarer.

- Länsstyrelsen anser att det behöver utredas vilken överförmyndare som bör handlägga ärenden och bedriva tillsyn över en ställföreträdare som driver skadeståndskrav mot kommunen där huvudmannen är folkbokförd.
- Länsstyrelsen anser att det behöver utredas om det bör införas en sekretessbrytande regel som gör det möjligt för banker att underrätta överförmyndaren vid misstanke om ekonomiska oegentligheter i ställföreträdaruppdraget.
- Länsstyrelsen vill betona att begreppen ekonomiska och personliga angelägenheter bör definieras tydligt.
- Länsstyrelsen vill betona att det bör vara tydligt att professionella ställföreträdare ska arvoderas på samma sätt som övriga ställföreträdare.

Datum
2021-

Beteckning
101-27847-2021
101-37762-2021

- Länsstyrelsen anser att det behöver utredas hur inkomna handlingar ska hanteras hos kommunala förvaltarenheter.
- Länsstyrelsen anser att det behöver införas starkare krav på att ställföreträdare ska bevara verifikat för att de ska kunna visa att medel använts på ett korrekt sätt.
- Länsstyrelsen vill belysa att det kan finnas motstående intressen mellan huvudmannen och överförmyndaren i beslut om anordnande av god man enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken, även om det inte är tvistigt mellan övriga parter.
- Länsstyrelsen anser att det finns ett behov av att tydliggöra att även barn som har uppehållstillstånd (kvotflyktingar) eller uppehållsrätt (EU-medborgare) ska kunna få en god man.

10.2.2 Skadeståndsskyldighet för kommunen

Det är inte bara ställföreträdaren som kan bli skadeståndsskyldig. Även överförmyndaren kan ha brustit i sin myndighetsutövning och orsakat huvudmannen skada. I vissa fall vänder sig också ställföreträdaren hellre med skadeståndskrav mot kommunen, eftersom ställföreträdaren kanske inte har ekonomiska möjligheter att betala ett skadestånd och kommunen har en försäkring. I dessa fall är det problematiskt att överförmyndaren i denna kommun även fortsättningsvis hanterar frågor rörande ställföreträdarskapet. Eventuellt borde en annan överförmyndare ta över handläggningen och tillsynen över dessa ställföreträdarskap. Länsstyrelsen anser att frågan behöver utredas.

10.6.2 En skyldighet för överförmyndaren att anmäla misstanke om brott till åtal

Även Länsstyrelsen ser ett behov av att banker att utan hinder av banksekretessen kan underrätta överförmyndaren vid misstanke om oegentligheter från ställföreträdaren sida gentemot huvudmannen. Banker ser ofta i ett tidigare skede än överförmyndaren vad som händer i ställföreträdarskapet och detta skulle kunna förhindra skada hos den enskilde. Utredningen har uttalat att man ställer sig positiv till en sådan ordning, men att man inte har haft möjlighet att utreda frågan. Länsstyrelsen anser att frågan behöver utredas.

11.4.1 Begreppen ekonomiska och personliga angelägenheter

Länsstyrelsen är positiv till förslagen men vill betona vikten av att begreppen definieras tydligt. Särskilt ser Länsstyrelsen ett behov av att definiera begreppet ”personliga angelägenheter tas om hand”. Det nuvarande begreppet ”sörja för person” finns inte tydligt definierat i lag eller förarbeten. Det har i doktrin och praxis etc. utarbetats en samsyn om vad begreppet innefattar, men tydlig styrning i lag eller förarbeten saknas.

Datum
2021-

Beteckning
101-27847-2021
101-37762-2021

11.4.2 Överförmyndaren ska informera ställföreträdaren om vilka uppdrag som uppdraget förväntas omfatta

Länsstyrelsen har synpunkter på förslaget och anser inte att det bör regleras vilken information som lämnas om uppdraget till en ställföreträdare innan denne utses.

Överförmyndaren har inte fullständig insyn i huvudmannens situation i alla uppdrag i samband med att ärendet startar eller ens därefter. Särskilt är det uppgifter om ekonomi och skulder som kan saknas innan uppdraget anordnas. Exempelvis har inte överförmyndaren rätt att begära in uppgifter från banker i enlighet med 16 kap. 10 a § föräldrabalken (FB) innan ställföreträdarskapet är anordnat.

Detta kan innebära att uppgifterna som lämnas blir missvisande och ger ställföreträdaren felaktiga förväntningar. Det är också ställföreträdarens uppgift att sätta sig in i huvudmannens situation och avgöra vilka åtgärder som behöver vidtas i det specifika uppdraget. Det måste vara tydligt för ställföreträdarna att det är deras ansvar att göra dessa bedömningar och vidta åtgärder i uppdraget, oaktat vilken information de fick om uppdraget innan de förordnades.

Sekretessen på området är även en aspekt som man behöver ha i åtanke. Även om överförmyndaren endast beskriver vad som behöver göras i ärendet så kan det indirekt innebära att man lämnar ut känsliga uppgifter som huvudmannen.

Länsstyrelsen upplever att överförmyndarna redan idag i stor uträkning ger information om uppdraget vid kontakt med en blivande ställföreträdare. I många fall sker även kontakter mellan blivande ställföreträdare och huvudman, anhöriga och nuvarande ställföreträdare. Den obligatoriska utbildning som utredningen föreslår borde även leda till att ställföreträdare får större insikt i vad de åtar sig och minska behovet av specifik information om uppdrag.

15.6.1 Anställda ställföreträdare ska förordnas när det är nödvändigt med hänsyn till den enskildes intressen

Länsstyrelsen är positiv till förslagen. Det behöver emellertid enligt Länsstyrelsen mening utredas vilken ytterligare reglering som krävs avseende hantering av inkomna handlingar hos kommunala förvaltarenheter. Blir handlingar som inkommer inom ramen för ett ställföreträdaruppdrag allmänna handlingar hos kommunen? Krävs det i så fall nya sekretessbestämmelser? Är föräldrabalkens bestämmelser förenliga med bestämmelserna om allmänna handlingar?

Det behöver även vara tydligt i lagstiftningen att professionella ställföreträdare ska arvoderas på samma sätt som övriga ställföreträdare. Nuvarande reglering i föräldrabalken är inte helt ändamålsenlig vid en anställning med lön. Bestämmelsen om arvode i 12 kap. 16 § FB är kortfattad och lämnar utrymme för tolkningar om hur arvoderingen ska gå till.

Datum
2021-

Beteckning
101-27847-2021
101-37762-2021

16.5.3 Ökade befogenheter för överförmyndaren

Länsstyrelsen är positiv till förslagen. Reglerna skulle emellertid behöva kompletteras med ytterligare krav på ställföreträdarna för att få fullt genomslag. Det kan vara svårt för överförmyndaren att vitesförelägga en ställföreträdare att lämna in en handling som ställföreträdaren inte är skyldig att bevara.

Enligt 12 kap. 5 § FB är ställföreträdaren skyldig att fortlöpande för räkenskaper över sin förvaltning och göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt.

Enligt bestämmelsens förarbeten (se 1993/94:251 s. 213 f.) omfattar skyldigheten följande. Ställföreträdaren ska ha en kassabok som visar inkomster och utgifter samt göra en årlig sammanställning av tillgångar och skulder. Vanliga regler om affärsmässig bokföring bör tillämpas om det rör sig om en mer omfattande förvaltning. Ställföreträdaren bör vara skyldig att skaffa och bevara verifikat när det gäller mer betydande inkomst och utgiftsposter.

Länsstyrelsen anser att ställföreträdare kan behöva spara fler verifikationer än vad som nämns i förarbetena för att kunna visa att medel använts på ett korrekt sätt. Det vore därför bra om det i föräldrabalken ställdes ytterligare krav på ställföreträdarna i detta avseende. Länsstyrelsen anser att frågan behöver utredas.

18.6.1 Regler om arvode bör i nuläget inte ändras

Länsstyrelsen delar inte utredningens uppfattning om att reglerna inte behöver ändras. Länsstyrelsen anser att det behöver införas en tidsgräns i 12 kap. 16 § FB som reglerar hur lång tid efter uppdragets genomförande ställföreträdaren kan erhålla arvode. Idag kan det uppkomma problematiska situationer för huvudmannen som kan bli skyldig att betala arvode lång tid efter uppdragets genomförande. Exempelvis händer att en ställföreträdare först uppger att hen inte vill ha arvode och sedan ett par år senare ändrar sig och ansöker om arvode för flera år. Nuvarande lagstiftning reglerar inte hur en sådan situation ska hanteras.

22.7.1 Överförmyndaren ska besluta i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB

Länsstyrelsen anser att överförmyndarna har den kompetens som krävs och är positiv till förslagen.

Förslagen innebär att överförmyndaren kan besluta om avslag på en ansökan om anordnande av god man enligt 11 kap. 4 § FB. Länsstyrelsen vill lyfta upp att det kan finnas motstående intressen mellan huvudmannen och överförmyndaren i dessa ärenden, även om det inte är tvistigt mellan övriga parter. Överförmyndaren kan ha incitament att hålla nere antalet godmanskap som man har tillsyn över eller avslå godmanskap som är svårrekryterade. Rätten till god man kan då komma att urholkas, då många huvudmän inte har förmågan att överklaga.

Datum
2021-Beteckning
101-27847-2021
101-37762-2021

23.10.2 Ett centralt organ ska få ett huvudansvar på området

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om en ny statlig myndighet och föreslår att de tänka arbetsuppgifterna för en sådan myndighet i stället hanteras av en ansvarig länsstyrelse.

Länsstyrelsen delar inte utredningens uppfattning om att föreslagna arbetsuppgifter skulle gå stick i stäv med länsstyrelseinstruktionen. Länsstyrelsen fortsätter att vara en självständig myndighet oavsett om det är en ansvarig länsstyrelse eller en ny myndighet som får de nya uppdragen. Utredningen tar upp att en negativ konsekvens med en utpekad ansvarig länsstyrelse är att den kan fatta beslut för de andra länsstyrelsernas räkning. Länsstyrelsen bedömer dock att betydelsen av ett sådant beslutsmandat i aktuella frågor inte ska förstöras upp och en viktig aspekt är att samverkan mellan länsstyrelserna kommer att kvarstå även om en länsstyrelse blir utpekad som ansvarig.

Länsstyrelserna har i andra ärendeslag arbetat med en ansvarig länsstyrelse. Bland annat under pandemin med Länsstyrelsen i Stockholm som samordnade för länsstyrelsernas råd och stöd till kommunerna avseende lagen om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen och med Länsstyrelsen i Dalarna som samordnare för länsstyrelsernas tillsynsuppdrag enligt covid-19-lagen.

Om en länsstyrelse får uppdragen finns även likheter med länsstyrelsernas arbete med stiftelser. Länsstyrelsen är både registrerings- och tillsynsmyndighet samt ansvarig för registerhållningen. Länsstyrelsen ger även råd och upplysningar till stiftelserna.

Länsstyrelsen vill särskilt framhålla all övrig kompetens som redan finns i myndigheten utöver kompetens inom överförmyndarområdet. Länsstyrelsen har bland annat kompetens inom IT, kommunikation, föreskriftsskrivning och sociala frågor som integration och rättighetsfrågor. Länsstyrelsen har även flera uppdrag som innebär att vara ett forum för samverkan mellan olika externa aktörer.

Med den befintliga kompetensen inom myndigheten, bedömer Länsstyrelsen att startsträckan för att komma igång med föreslagna uppdrag skulle vara betydligt kortare och mindre kostsam för en länsstyrelse än att starta upp en helt ny myndighet. Ytterligare en fördel med en ansvarig länsstyrelse är också att länsstyrelsen har en långsiktig roll och ett befintligt ansvar inom överförmyndarområdet. Länsstyrelsen ser inte ett långsiktigt behov att skapa en helt ny myndighet för att arbeta med de tänka arbetsuppgifterna.

Länsstyrelsen förordar att Länsstyrelsen i Stockholm tilldelas uppdragen.

25.7.6 Registeransvarig myndighet

Utredningen föreslår att en ny statlig myndighet ska föra det nationella ställföreträdaregisteret och ansvara för personuppgifterna. Länsstyrelsen anser istället att Skatteverket ska vara registeransvarig myndighet och att registeruppgifterna ska tas in i folkbokföringen. Skatteverket har goda möjligheter att administrera ett ställföreträdaregister och det finns befintliga digitala tjänster som kan tillhandahålla informationen till myndigheter, banker etc. Uppgifter om ställföreträdarskap

Datum
2021-

Beteckning
101-27847-2021
101-37762-2021

har också ett naturligt samband med de uppgifter som redan idag finns i folkbokföringen. Skatteverket registrerar redan idag uppgifter om vem som är vårdnadshavare för barn.

Om Skatteverket skulle få uppgiften torde det gå fortare att få registret på plats. Det skulle möjliggöra en snabbare utveckling av digitala tjänster på överförmyndarområdet och minska det digitala utanförskapet för huvudmän och ställföreträdare som utredningen beskriver.

27.4.1 En god man ska förordnas för ensamkommande barn oavsett om de söker uppehållstillstånd eller inte – och barn som ska stanna ska snabbt få en särskilt förordnad vårdnadshavare

Länsstyrelsen anser precis som utredningen att det finns ett behov av att tydliggöra att även barn som har uppehållstillstånd (kvotflyktingar) eller uppehållsrätt (EU-medborgare) ska kunna få en god man.

Utredningen föreslår att detta görs genom tillägget ”Detta gäller oavsett om barnet söker uppehållstillstånd eller inte.” i 2 § första stycket lagen om god man för ensamkommande barn (2005:429). Länsstyrelsen anser att utredningens förslag på lagtext går att missuppfatta. Länsstyrelsen föreslår att man istället skriver ”oavsett om barnet har uppehållstillstånd eller inte”

Beslut i detta ärende har fattats av länsöverdirektör Åsa Ryding. I den slutliga handläggningen har även deltagit avdelningschef Helena Remnerud samt Lisa Wellenius, föredragande. Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.